

Publicatieprijs SMV
2013

Laudatio

drs. M.L.E.M. (Marigo) Teeuwen voor haar boek

*'Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren,
hun wereld en hun plaats in het strafrecht'*. Amsterdam: SWP, 2012

Uitgesproken door juryvoorzitter mr. Ybo Buruma

De publicatieprijs van de Stichting Maatschappij en Veiligheid wordt elke twee jaar uitgereikt voor een publicatie die wetenschappelijk en maatschappelijk relevant is, gedegen onderbouwd, origineel, innovierend, kritisch en qua taalgebruik toegankelijk voor professionals in de veiligheidszorg.

De procedure is als volgt verlopen. Een z.g. leesclub van uiteindelijk negen personen – die wij zeer erkentelijk zijn - heeft een longlist gemaakt van 125 overwegend Nederlandstalige publicaties die zijn verschenen tussen 1 juli 2011 en 30 juni 2013. Dat zijn er minder dan de 180 van vorig jaar. Misschien verschijnen door de economische crisis minder boeken. Vervolgens heeft de leesclub een shortlist samengesteld, waarbij uiteraard de inhoud vooropstond, maar waarbij ook zeker de toegankelijkheid en leesbaarheid van belang waren. Een aantal mooie, academische studies heeft daardoor niet de gevarieerde shortlist van vijf titels gehaald die aan de jury is voorgelegd.

De jury bestond uit Hans Boutellier, Geert Knigge, Paul Ponsaers, Janine Jansen (voorzitter leesclub en secretaris) en Ybo Buruma (voorzitter). De publicaties waarover de jury zich heeft gebogen zijn uiteenlopend. Ik zal ze u kort noemen.

De Utrechtse sociologe Christien Brinkgreve schreef *Het verlangen naar gezag. Over vrijheid, gelijkheid en verlies van houvast*, Amsterdam: Atlas, 2012 (2^e druk 2013)

In dit fraai geschreven, persoonlijk getinte boek wordt de stelling verdedigd dat gezag geen eigenschap is maar een relatie. We moeten dan ook niet alleen kijken naar gewenste leiderschapstrekken zoals authenticiteit maar ook naar de verhouding met de mensen aan wie leiding wordt gegeven. Dat is ook in het kader van de veiligheidszorg en de politie, waar korte passages aan zijn gewijd, een belangrijke boodschap.

De Vlaamse Isabel Verwee schreef *De politierol bekeken door de bril van de burger. Een caleidoscoop van verwachtingen en betekenissen*, Antwerpen: Maklu Uitgevers, 2013

In deze Brusselse dissertatie wordt onderzocht wat burgers verwachten van de politie. Het blijkt dat men vooral een vriendelijke (en niet-racistische) politie wil en pas in tweede instantie een neutrale of objectieve politie. Wat de taken betreft is een continuüm van verwachtingen te ontwaren van bezorger van veiligheid (vooral ouderen), via noodoproepdienst tot criminaliteitsbestrijder of probleemoplosser (vooral jongeren). Het door politici zo dikwijls benadrukte urgente karakter van de politietaken wordt gerelativeerd; burgers benadrukken juist niet-repressieve wensen.

In opdracht van Movisie schreef Vasco Lub, *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*. Den Haag: Boom Lemma, 2013

In deze goed leesbare meta-studie worden allerlei sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid getoetst. Dat levert een ontvullend beeld op. De meeste interventies blijken een zwakke wetenschappelijke basis te hebben. Zo wordt het effect op overlast door het intensiveren van *bewonerscontacten*, door *straatcoaches*, *gedragscodeprojecten* en *sport- en spelvoorzieningen* steeds overschat. En hoewel *neighbourhood watch* reducties van overlast oplevert, leidt ook dat tot averechtse effecten.

KLPD hoofdinspecteur Henk Werson schreef *De fatale fuik. Achter de schermen van mensenhandel en gedwongen prostitutie in Nederland*, Amsterdam: Carrera Uitgevers, 2012.

Dit boek dat de nodige media-aandacht kreeg, bevat acht persoonlijke en indringende verhalen over mensenhandel, de manier waarop mensen in de gedwongen prostitutie verzeild raken en ook verstrikt blijven. De verhalen worden verteld vanuit de praktijk van een opsporingsambtenaar die in separate hoofdstukjes op die verhalen reflecteert – zichzelf niet sparend. Dat levert soms aparte inzichten op, zoals de vraag waarom je voor het strafrechtelijk onderzoek in gesprek zou gaan met slachtoffers (en een verklaring van hen willen hebben); met drugs praat je toch ook niet in een drugszaak? Aan het slot volgen ook nog 80 bladzijden juridische uitleg. Het is een belangrijk, maar ook wel bekend thema.

En dat brengt me bij de winnaar, de UvA-sociologe **Marigo Teeuwen die met *Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht*, Amsterdam: SWP, 2012 de SMV-publicatieprijs 2013 heeft gewonnen.**

De kracht van dit boek is dat het belangrijke een eye-opener oplevert. Van de gemiddelde jeugd is 2,1 % licht verstandelijk gehandicapt – dat wil zeggen dat zij een IQ tussen de 50 en 70 hebben – en is nog eens 13,6% zwakbegaafd met een IQ tussen 70 en 85. Dat zijn ruim 185.000 12-18jarigen. Deze groep is volgens Teeuwen oververtegenwoordigd in het strafrechtelijk apparaat, hoewel precieze cijfers ontbreken, juist omdat het niet gaat om een min of meer politiek erkend probleem, zoals wel het geval is bij allochtone jongeren. Deze jongeren kunnen ook niet voor zich zelf op komen, terwijl die licht verstandelijk gehandicapten die in aanraking met politie en justitie komen ook vaak een sociale achtergrond hebben waar dat evenzeer voor geldt. De sociologe Teeuwen geeft ook – mooi kort en helder – de ontwikkelingen weer in de maatschappij als geheel, in de zorg en in het veiligheidsdenken die voor deze groep een giftige cocktail hebben opgeleverd. Nadat deze jongeren in de jaren 70 buiten de muren van de zorginstellingen zijn gekomen, zijn ze steeds onzichtbaarder geworden voor professionele hulpinstanties. Tot in de loop van de jaren 90 werden ze nog beschouwd als leerlingen die zoveel mogelijk in hun ontwikkeling door orthopedagogen moesten worden gestimuleerd. Tegenwoordig gelden ze als volwaardige burgers die hooguit enige ondersteuning behoeven. Maar dat zijn ze niet en de prijs van dat politiek-correcte beeld is dat ze door politie en justitie ter verantwoording worden geroepen alsof ze niet anders zijn dan anderen.

De SMV wilde een conferentie beleggen met de titel 'Vroeger een debiel, nu een delinquent'. Het is jammer dat deze niet is doorgegaan, maar het gebrek aan belangstelling is ook op te vatten als een aanwijzing hoe weinig het grote publiek en de professionals zich realiseren wat hier aan de hand is. Het gaat niet alleen om mensen met een – voor academici en HBO'ers oninvoerbaar - laag IQ met de daarbij horende gebreken, maar daarbovenop komen dan ook nog zeer vaak psychiatrische stoornissen en gezinsproblemen. Ze raken in een crimineel circuit omdat anderen misbruik van hen maken, ze zelf stoer willen doen, boos zijn, of zich vervelen en meelopen. En als ze dan gepakt worden is de voorlopige hechtenis voor hen die zo weinig van de wereld begrijpen hoogst traumatisch. Ze zullen snel bekennen (ook wat ze niet gedaan hebben). Het is vervolgens maar de vraag of iemand met een IQ van 65 iets van de terechtzitting begrijpt. Uiteindelijk krijgen ze straf maar daarna krijgen de meesten weinig hulp om recidive te voorkomen. Het stopt echt niet als ze 18 zijn.

Dit boek gaat over mensen die er recht op hebben niet gelijk te worden behandeld. Teeuwen zegt het zo (p. 177): "In onze moderne meritocratische samenleving blijkt de gelijkheidsgedachte een valkuil omdat diegenen die over ongelijke talenten (verdiensten) beschikken er niet in slagen voldoende verbondenheid op te bouwen. Een lage opleiding, een lage status en een lage waardering ondermijnen het zelfrespect dat vervolgens gecompenseerd wordt door het zoeken van respect bij de straatcultuur. 'Onze' onderzoekspopulatie is in eerste instantie een onzichtbare groep die verraderlijk gewoon lijkt te zijn. De negatieve spiraal waar deze beïnvloedbare jongeren met een laag IQ door maatschappelijke ontwikkelingen sluipenderwijs in kunnen belanden, blijkt uiteindelijk een duivelse loop te zijn". Het is geweldig dat sommige ouders in staat zijn hun licht verstandelijk gehandicapte of zwakbegaafde kind wel uit die duivelse loop weg te houden. Die ouders verdienen net als de jongeren zelf steun – niet alleen omdat je aan de zorg voor de zwaksten de beschaving van een land af kunt meten, maar ook vanuit het oogpunt van preventie. Die kinderen kunnen het niet op eigen kracht. De eigenkrachtideologie die ook wordt genoemd in verband met licht verstandelijk gehandicapte moeders levert – zo las ik in de Groene Amsterdammer – een toename op van 20% kans op kindermishandeling, 20% kans op uithuisplaatsing en 10% grotere noodzaak op professionele zorg. "Duurder en slechter dus", zei de pedagoog Geert-Jan Stams. Diezelfde woorden kunnen we gebruiken als we denken aan de delinquente licht verstandelijk gehandicapten: ze hebben gewoonweg extra hulp nodig. Om het met nare, onaangename retoriek te zeggen: geef ze een cursus vriendschap, relaties en seksualiteit en je voorkomt een zedendelict.

De jury was zeer onder de indruk van dit boek. Eindelijk een sociologe die niet in een onleesbaar Amerikaans tijdschrift wegmoffelt wat ze over onze samenleving te melden heeft, maar één die een probleem aannemelijk weet te maken wat nog niet als zodanig was onderkend – met alle gevolgen voor de hardheid van de gegevens van dien. Ik denk dat ik namens de SMV mag spreken als ik zeg dat wij hopen dat dit boek een belangrijke rol gaat spelen bij het wegpoetsen van een blinde vlek in het justitiële apparaat.